

دانش آموزان و کتاب‌های غیردرسی

دکتر شهناز هاشمی
عضو هیئت علمی پژوهشی مؤسسه پژوهشی
پرنامه‌ریزی درسی و نوآوری‌های آموزشی

کلیدواژه‌ها: کتاب‌های غیردرسی، مطالعه، انگیزه، فرهنگ مطالعه. آیا افراد را در دوران تحصیل به خواندن کتاب عادت داده‌ایم؟ احمدی (۱۳۷۵) می‌گوید: نظام آموزشی کشور در گسترش سطح فرهنگ جامعه مؤثر است. سوارتز و هندریکس (۲۰۰۲) اظهار می‌دارند: تا هنگامی که هنر مطالعه مورد توجه قرار نگیرد، سطح آموزش و پرورش به حد مطلوب نخواهد رسید. کروی (۲۰۰۲) نیز تأثیر گفت‌وگو با دانش‌آموزان را در مورد انتخاب کتاب، چنین مطرح می‌کند: دانش‌آموزان برای مطالعه باید بر مبنای علاقهٔ اصیل خود کتاب انتخاب کنند، نه برای به دست آوردن جوایز بیرونی.

۴. اطلاعات علمی، ۵. اطلاعات شغلی، ۶. داستان‌های پلیسی و ماجراجویی، ۷. انواع بازی‌های فکری و سرگرمی‌ها، ۸. روابط خانوادگی، ۹. گذراندن اوقات فراغت، ۱۰. سلامت و بهداشت جسمانی، ۱۱. مسائل هنری، ۱۲. اطلاعات تاریخی، ۱۳. بهداشت روانی، ۱۴. مسائل تکنولوژی و فناوری، ۱۵. مسائل اجتماعی، ۱۶. اطلاعات فرهنگی، مسائل سیاسی، مسائل بین‌المللی و مسائل اقتصادی است. زمینه‌هایی که بیش از ۵۰ درصد دانش‌آموزان آن را مطالعه کرده‌اند روابط دختر و پسر و مسائل ازدواج (۶۰ درصد) و رمان و داستان‌های

عشقی (۵۴ درصد) است و کمترین میزان به زمینه‌های اقتصادی (۱۶ درصد) و مسائل بین‌المللی (۱۷ درصد) مربوط است. آزمون دو جمله‌ای در همهٔ موارد نشان داد بیش از ۵۰ درصد دانش‌آموزان گروه نمونه، زمینه‌های مذکور را مطالعه کرده‌اند.

مقایسهٔ نیاز دختران و پسران به مطالعهٔ کتاب‌های غیردرسی در ارتباط با زمینه‌های مطرح شده، نشان می‌دهد، به‌جز زمینه‌های سلامت و بهداشت جسمانی و اطلاعات فرهنگی، در بقیهٔ زمینه‌ها میان علاقهٔ دانش‌آموزان دختر و پسر تفاوت معنادار وجود دارد. بالاترین میزان علاقهٔ دانش‌آموزان دختر به رمان و داستان‌های عشقی (۶۳ درصد) و بالاترین میزان علاقهٔ دانش‌آموزان پسر به زمینهٔ روابط دختر و پسر و مسائل ازدواج (۶۲ درصد) است.

دانش‌آموزان دورهٔ متوسطه در سنین نوجوانی هستند و در این دوره، مسائل جنسی شدت می‌یابد؛ به همین دلیل مطالعه دربارهٔ زمینه‌هایی چون روابط دختر و پسر و مسائل ازدواج یا رمان و داستان‌های عشقی، برایشان اولویت دارد تا از این راه اطلاعات بیشتری در این زمینه‌ها به‌دست آورند.

دختران پایه‌های پیش‌دانشگاهی، سوم، دوم و اول زمینه‌های اطلاعات دینی، مسائل تکنولوژی یا فناوری، اطلاعات تاریخی و شغلی را به‌طور یکسان مطالعه کرده‌اند، اما زمینه‌های دیگر (۱۶ زمینه) را به‌طور متفاوت مورد مطالعه قرار داده‌اند. کوش و وات کینز (۱۹۹۶) نیز در پژوهش خود تفاوت ناچیزی را از نظر مطالعه در پایه‌های درسی

طبق پژوهشی که در وزارت ارشاد اسلامی انجام شده، میزان مطالعهٔ کتاب‌های غیردرسی در گروه سنی ۱۹-۱۴ سال بیشتر از گروه‌های سنی دیگر است. بر این اساس می‌توان گفت، مطالعهٔ کتاب‌های غیردرسی در گروه سنی دانش‌آموزان دورهٔ متوسطه، نسبت به گروه‌های سنی دیگر، اولویت خاصی دارد.

دانش‌آموزان نوجوان، هر چه به پایان دورهٔ متوسطه نزدیک می‌شوند، بیشتر با مشکلات دورهٔ گذار روبه‌رو می‌گردند. دانش‌آموزان در دورهٔ گذار با چالش‌هایی در زمینهٔ افسردگی و عزت‌نفس و نگرانی‌هایی در مورد پول و فقدان حمایت خانوادگی روبه‌رو می‌شوند. بنابراین در جمع‌بندی کلی می‌توان گفت: محتوای کتاب‌های ادبی، دینی، اجتماعی، بهداشتی، تاریخی، علمی و در نهایت فهرستی از ادبیات گذار، با نیازهای نوجوانان و جوانان ارتباط مهمی دارند.

نقش زیربنایی شناخت دقیق نیازهای آموزشی دانش‌آموزان در زمینهٔ انواع کتاب‌ها، برای بالا بردن بینش علمی و افزایش دانش و مهارت آنان، ضرورت پژوهشی را نشان می‌دهد که دکتر حسن پاشا شریفی و دکتر ابوالقاسم اکبری انجام داده‌اند. این پژوهش، نظر ۶۰۶۸ دانش‌آموز و زمینه‌های مطالعات غیردرسی آنان را بر اساس علایق و نوع کتاب‌هایی که در سال ۸۵-۸۴ مطالعه کرده‌اند، بررسی کرده است.

زمینه‌هایی که دانش‌آموزان در طول یک سال تحصیلی مطالعه کردند، به ترتیب شامل مطالبی دربارهٔ ۱. روابط دختر و پسر و مسائل ازدواج، ۲. رمان و داستان‌های عشقی، ۳. اطلاعات دینی و مذهبی،

گزارش کرده‌اند؛ اما دختران نسبت به پسران تمایل قابل ملاحظه‌تری به متون غیردرسی نشان داده‌اند. دانش آموزان در مصاحبه، دلایل مطالعه نکردن خود را به ترتیب اولویت، کمبود وقت، حجم زیاد کتاب‌های درسی و سنگین بودن برنامه درسی برشمرده‌اند. نداشتن انگیزه، اولویت دادن به مسائل کنکور و به خصوص رفتن به کلاس کنکور و کسب مهارت برای تست زدن، دلیل دیگری برای برای مطالعه‌ی غیردرسی دانش آموزان است.

اظهار می‌دارد: نظام آموزشی کشور در گسترش سطح فرهنگ مطالعه جامعه مؤثر است. مربیان و خانواده‌ها باید فرهنگ مطالعه را از کودکی در کودک ایجاد کنند تا همراه با رشد مطالعه استمرار یابد. از این رو لازم است در شیوه تدریس معلمان، تألیف کتب درسی و نظام ارزشیابی تحصیلی تغییرات بنیادی ایجاد شود. تشکیل کتابخانه‌های مجهز به کتاب و مجلات و روزنامه‌های گوناگون و برنامه‌ریزی برای شرکت دانش آموزان در مسابقات علمی داخل و خارج از آموزشگاه باید جزء فعالیت‌های مهم نظام آموزشی باشد.

دانش آموزان دلایل دیگری را برای مطالعه نکردن برشمرده‌اند. چند نمونه از دلایلشان این‌ها هستند: گرانی کتاب‌های چاپ جدید و دشواری دسترسی به این نوع کتاب‌ها در کتابخانه‌های عمومی و مدارس، علاقه به بازی‌ها و سرگرمی‌های متنوع رایانه‌ای و یا بازی با گروه‌های همسال، کمبود کتاب و کتابخانه‌ای که بتوان در سالن مطالعه آن استقرار داشت و نیز مجهز نبودن این مکان‌ها، کار کردن در منزل برای دختران و کار کردن در بیرون برای پسران به موازات تحصیل و علاقه به دیدن فیلم‌های تلویزیونی و سینمایی.

دانش آموزان در دوره متوسطه نسبت به دوره‌های پیش، بیشتر به آینده زندگی و شغل خود توجه می‌کنند، بنابراین می‌کوشند بیشتر در این باره کتاب مطالعه کنند. هر چه جوانان به پایان دوره متوسطه نزدیک می‌شوند، چالش‌های بیشتری پیدا می‌کنند؛ چالش‌هایی مثل افسردگی، عزت نفس، نیاز به پول، فقدان حمایت خانوادگی و دیگر مشکلات عمومی گذار. در این هنگام آنان به مشاوره شغلی نیاز دارند؛ مشاوره‌ای که به نیازهای رشدی جوانان، تأثیر تغییرات اجتماعی، اقتصادی و پایه‌گذاری راهبردهای مداخله برای صلاحیت شخصی و شغلی توجه داشته باشد. علاقه‌مندان به این موضوع می‌توانند به شماره ۲۸ فصل‌نامه نوآوری‌های آموزشی مراجعه کنند. ■

دانش آموزان به کتاب‌هایی که با نیازهای رشدی و سنی نوجوانان هماهنگ باشد، علاقه نشان می‌دهند. این نیازها در دانش آموزان نوجوانی که در دوره دبیرستان تحصیل می‌کنند، اهمیت خاصی دارد. باید به آنان اجازه داد تا کتاب‌های مورد نظرشان را خودشان برای مطالعه تفننی انتخاب کنند. این دسته از دانش آموزان، خودانتخابی را طوری آشکار می‌کنند که در فراگیری آنان و تبدیل شدنشان به خوانندگان دائمی تأثیر مثبتی دارد.

بر اساس این مطالعات، عواملی که دانش آموزان برای انتخاب کتاب مطرح کرده‌اند، شامل موضوع و عنوان کتاب، مؤلف، سبک نویسنده، نوع جلد، تصاویر، شخصیت‌ها و خلاصه پشت جلد است. در واقع دانش آموزانی که نیازهای خاصی دارند، همین عوامل را مورد استفاده قرار می‌دهند. محققان به معلمان توصیه می‌کنند در مورد چگونگی انتخاب کتاب به دانش آموزان آموزش دهند. در این راستا احمدی (۱۳۷۵)

منابع

۱. احمدی، جمشید، شیوه‌های درست مطالعه، گوش دادن و یادداشت برداری، مجله جامعه سالم، شماره ۱۹، ۱۳۷۵.
۲. پاشا شریفی، حسن و ابوالقاسم اکبری، نیازهای مطالعاتی دانش آموزان دوره متوسطه کشور درباره کتاب‌های غیر درسی، فصل‌نامه نوآوری‌های آموزشی، شماره ۲۸، ۱۳۸۷، صص ۱۲۹-۱۱۱.
3. Croy, S. (2002). Technological and non-technological support aimed at increasing voluntary reading: a review of the literature. Retrieved July 25, 2003, from <http://chiron.valdosta.edu/are/literview/Vollno2.htm>
4. Kush, J. C. & Watkins, M. W. (1996). Long-term stability of children's attitudes toward reading. *Journal of Educational Research*, 89, 3320-51.
5. Roos, C. S. & Chelton, M. K. (2001). Readers advisory: matching mood and material {Electronic version}. *Library journal*, (2) 261. Retrieved July 9, 2003, from Academic search premier data base citem number 4025546.
6. Swartz, M. J., & Hendricks, C. (2000). Factors that influence the book selection of student With special needs {Electronic version}. *Journal of Adolescent & Adult Literacy*, 43 (7). Retrieved September 29, 2003 from ProQuest database.